

Αντιρατσιστική, Αντισεξιστική και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση

Ενότητα 3: Ρατσισμός (1)

Δημήτρης Θ. Ζάχος
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ρατσισμός (1)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

1. Το περιεχόμενο του ρατσισμού.
2. Παραδείγματα ρατσισμού.
3. Ο ρατσισμός σήμερα.

Σκοπός ενότητας

- Στην ενότητα αυτή γίνεται διαπραγμάτευση του φαινομένου του ρατσισμού. Όπως και με άλλες έννοιες των κοινωνικών επιστημών, δεν υπάρχει ομοφωνία σχετικά με τα περιεχόμενα του ρατσισμού. Σαν επακόλουθο υπάρχουν διαφορετικές αντιλήψεις, πολιτικές και πρακτικές αντιμετώπισης των εκδηλώσεων του φαινομένου στο σχολείο.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Το περιεχόμενο του ρατσισμού

Θυμόμαστε

- Τα στερεότυπα αποτελούν γνωστικές αναπαραστάσεις που αφορούν μια οποιαδήποτε κοινωνική ομάδα και τα μέλη της, οι οποίες δεν είναι υποχρεωτικά αρνητικές.
- Οι προκαταλήψεις σηματοδοτούν αρνητική προδιάθεση και πρόωρη κρίση για κάποιον ή για κάποια, εξ αιτίας του γεγονότος ότι αυτός/ή είναι μέλος μιας συγκεκριμένης ομάδας.

Θυμόμαστε επίσης

- Ο ρατσισμός είναι η μετατροπή της προκατάληψης σε συμπεριφορά που προϋποθέτει δύναμη (εξουσία) για να βρεθεί μια ομάδα σε υποτελή θέση.

Εθνικισμός

- Με τον όρο Εθνικισμός, αποδίδονται οι στάσεις και οι συμπεριφορές που απορρέουν από μια αίσθηση ανωτερότητας, η οποία στηρίζεται στη κατηγοριοποίηση της κουλτούρας ή της εθνότητας.

Ο ρατσισμός I

- Έχει αρνητική φόρτιση και σημασία
- Καθημερινή χρήση - πολλά περιεχόμενα
- Γίνεται πολιτική κατάχρηση του όρου

Ο ρατσισμός II

- Δεν περιορίζεται τοπικά.
- Δεν εστιάζεται σε μία πολιτισμική παράδοση.
- Εμφανίζεται και διατηρείται όσο υπάρχουν διαφορετικά οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα.

Ο ρατσισμός III

- 6.4 Ο Ρατσισμός είναι λέξεις ή πρακτικές ή συμπεριφορές, οι οποίες φέρνουν σε μειονεκτική θέση ανθρώπους εξαιτίας του χρώματός τους, της κουλτούρας τους ή της εθνοτικής τους καταγωγής. Στις πλέον λεπτές του αποχρώσεις είναι το ίδιο καταστροφικός όπως και στις φανερές.

Macpherson of Cluny, W. Sir (1999). The Stephen Lawrence Inquiry, <http://www.archive.official-documents.co.uk/document/cm42/4262/sli-06.htm#6.4>, retrieved 9/4/2011.

Ο ρατσισμός IV

- Αποτελείται από ένα πλέγμα αντιλήψεων, στάσεων, συμπεριφορών και θεσμοθετημένων μέτρων που εξαναγκάζουν τους ανθρώπους σε υποτελή διαβίωση επειδή ανήκουν σε μια διακριτή κατηγορία. (Τσιάκαλος, 2000: 77).

Ο ρατσισμός V

- Ο ρατσισμός δεν είναι πρόβλημα του 21ου αιώνα.
- Κάποια φαινόμενα αποκλεισμού και κοινωνικών διακρίσεων έχουν εμφανιστεί διαχρονικά σε αρκετές κοινωνίες.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Παραδείγματα ρατσισμού

Ο ρατσισμός στην αρχαιότητα

Στην αρχαιότητα ανοιχτόχρωμοι αυτόχθονες και μαύροι ζούσαν αρμονικά στην αρχαία Αίγυπτο, στην αρχαία Ελλάδα και τη Ρώμη:

- α) Δεν υπήρχαν προκαταλήψεις και κοινωνικές διακρίσεις που να στηρίζονται στο χρώμα.
- β) Θεωρητικοποίηση της κατωτερότητας του «διαφορετικού».

Ο ρατσισμός και οι Άραβες

- Οι Άραβες, όπως και οι Ευρωπαίοι αποικιοκράτες μετά την ανακάλυψη του νέου κόσμου, εισήγαγαν, από τα μέσα του έβδομου αιώνα περίπου, συστηματικά μαύρους από την ανατολική Αφρική, για να τους χρησιμοποιήσουν ως δούλους. **Το μαύρο χρώμα του δέρματος άρχισε να λειτουργεί ως δείγμα κατωτερότητας** από τη στιγμή που οι Άραβες το συνέδεσαν στη συνείδησή τους με την ιδιότητα του μαύρου δούλου.

Η δουλεία στις φυτείες των ΕΠΑ

- Δεκαπέντε εκατομμύρια μαύροι περίπου μεταφέρθηκαν χωρίς τη θέλησή τους, από το δέκατο έκτο αιώνα και μετά, από την Αφρική προς τη Βόρεια και τη Νότια Αμερική.

Αντι-ιουδαϊσμός (αντισημιτισμός) και αντι-τσιγγανισμός

- Ο **αντι-ιουδαϊσμός** (αντισημιτισμός). Από την Αίγυπτο του δεκάτου εβδόμου αιώνα π. Χ. ως το Βυζάντιο και τη μεσαιωνική Ευρώπη η δαιμονοποίηση των Εβραίων συνδέεται με στερεότυπα που τους παρουσιάζουν σαν την προσωποποίηση του κακού.
- Ο **αντι - τσιγγανισμός**

Επιστήμονες και ρατσισμός

- **Arthur de Gobineau** Γάλλος Βιολόγος, - «Άρια Φυλή- Ράτσα», από το σανσκριτικό “Aryan” που σημαίνει «Ευγενής»:
η καλύτερη και καθαρότερη ράτσα είναι αυτή των **ευγενών** και αυτή θα επικρατήσει έναντι των άλλων.
- **Ρατσισμός – αλήθεια – πραγματικότητα**

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ο ρατσισμός σήμερα

Ο Ρατσισμός Ι

Σήμερα στο ρατσισμό συμπεριλαμβάνονται:

- Πρώτον, ο «φυλετικός» ρατσισμός
- Δεύτερον, ο κοινωνικός ρατσισμός (ανάλογα με την κοινωνική τάξη, τη μόρφωση, την εθνικότητα κλπ.)
- Τρίτον, ο σεξισμός (ανισορροπία δύναμης υπέρ των ανδρών σε βάρος των γυναικών)

Ο Ρατσισμός II

Σήμερα στο ρατσισμό συμπεριλαμβάνονται:

- Τέταρτον, ο ρατσισμός έναντι των ομοφυλόφιλων
- Πέμπτον, ο ρατσισμός έναντι των νέων
- Έκτο, ο ρατσισμός κατά θρησκευτικών ομάδων όπως οι Εβραίοι (αντισημιτισμός) ή οι μουσουλμάνοι κ.α.

Ο Ρατσισμός III

Σύμφωνα με τον Allport (1979), ο ρατσισμός εκδηλώνεται σε πέντε διαφορετικά στάδια «αρνητικής αντιμετώπισης» των «διαφορετικών» ανθρώπων:

- α) Λεκτική επίθεση
- β) Αποφυγή, απομόνωση και γκετοποίηση
- γ) Διακρίσεις, όπως στέρξηση δικαιωμάτων
- δ) Σωματική επίθεση
- ε) Γενοκτονία

Ερωτήματα

- Είναι τυχαία η διόγκωση του ρατσισμού στις μέρες μας;
- Ποιοι παράγοντες ενισχύουν τα ρατσιστικά φαινόμενα;

Ευχαριστίες

Σας ευχαριστώ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 1

α) Στα ελληνικά:

- Balibar, E., Έρευνες πάνω στον εθνικισμό και το ρατσισμό, *Θέσεις*, τ. 25, 1988, όπως παρατίθεται στο: <http://www.theseis.gr> ανακτήθηκε στις 25 Μαρτίου 2006.
- Balibar, E., Racism and Nationalism. In: Balibar E. & Wallerstein, I., (eds), *Race, Nation, Class: Ambiguous Identities*, Verso, London 1991, pp. 37–68.
- Βεργίδης, Δ., Νεορατσισμός και σχολείο - η περίπτωση των Τσιγγανοπαίδων, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 81, Αθήνα 1995, σελ. 51-62.
- Bullivant, B., Προς μια ριζοσπαστική πολυπολιτισμικότητα: Ανάλυση των τάσεων στο Αναλυτικό πρόγραμμα και στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό, στο: Modgil, S., Verma, G., Mallick, K., Modgil, C., *Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση, Προβληματισμοί – Προοπτικές*, ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1997, σελ. 65-88.
- Γκόβαρης, Χ., *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*, Ατραπός, Αθήνα 2004.
- Δαμανάκης, Μ., *Η Εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική Προσέγγιση*, Gutenberg, Αθήνα 1997.
- Ζάχος, Θ. Δ., Η συμβολή των εκπαιδευτικών στην αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων: δυνατότητες και περιορισμοί, στο: Χατζηθεοδωρίδης, Β., Γεωργιάδης, Ν. & Δεμίρογλου, Π., *Πρακτικά 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου της Εταιρείας Επιστημών Αγωγής Δράμας «Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις στην εκπαιδευτική πραγματικότητα»*, Δράμα 2006, σελ. 309-319.
- Ζάχος, Δ., *Εκπαίδευση και Χειραφέτηση, Η υπέρβαση του κοινωνικού αποκλεισμού στο Φλάμπουρο*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο 2007.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 2

- Ζάχος, Θ. Δ., Η αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών προβλημάτων των μαθητών/τριών από διαφορετικό πολιτισμικό περιβάλλον, στο: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Μπότσαρη Ε. (επιμ.), *Θέματα Εισαγωγικής Επιμόρφωσης για Νεοδιόριστους Εκπαιδευτικούς*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2007γ, σελ. 144-158.
- Καλλίνικος, Α., *Ρατσισμός: Τι είναι και πως παλεύεται*, Εργατική Δημοκρατία, Αθήνα 1999.
- Κοφτερού, Π. Α. & Ζάχος, Θ. Δ., Οι αντιλήψεις των μόνων μητέρων μεταναστριών της Θεσσαλονίκης για εκπαίδευση των παιδιών τους, *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, τ. 52, 2008, σελ. 137-166.
- Νικολάου, Γ., Δίγλωσσα προγράμματα σπουδών: Τυπολογία και επιστημονικός διάλογος σχετικά με τη σκοπιμότητα εφαρμογής τους, *Επιστημονική Βήμα του Δασκάλου*, τ. 21, 2003, σελ. 65-78.
- Τρέσσου, Ε., Αποκλεισμός ειδικών ομάδων από την εκπαίδευση και μέσω της εκπαίδευσης. Ποιες ομάδες κινδυνεύουν περισσότερο, στο: Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού «Νίκος Πουλαντζάς» και Συμβούλιο της Ευρώπης - Σπανού, Ε., (επιμ.), *Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999, σελ. 241-250.
- Τσιάκαλος, Γ., Κοινωνικός Αποκλεισμός: Ορισμοί, Πλαίσιο και Σημασία, στο: Κέντρο Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής - Κασιμάτη, Κ., (επιμ.), *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία*, Gutenberg, Αθήνα 1998, σελ. 39-65.
- Τσιάκαλος, Γ., *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.
- Τσιάκαλος, Γ., Ρατσισμός και «ξеноφοβία» στον ελληνικό δημόσιο λόγο – Μερικές διαπιστώσεις, *Εποχή*, 25-11-2001.
- Τσιάκαλος, Γ., *Απέναντι στα εργαστήρια του ρατσισμού*, Τυπωθήτω, Αθήνα 2006.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 3

β) Ξενόγλωσση:

- Allport, G., *The Nature of Prejudice*, Basic Books, New York 1979.
- Anyon, J., Dumas, M., Linville, D., Nolan, K., Perez, M., Tuck, E. & Weiss J., *Theory and Educational Research*, Routledge, New York 2008.
- Barker, M., *The New Racism*, Junction, London 1981.
- Bonnett, A., Anti-racism as a radical educational ideology in London and Tyneside, *Oxford Review of Education*, Vol. 16, No 2, 1990, pp. 255-267.
- Bonnett, A. & Carrington, B., Constructions of anti-racist education in Britain and Canada, *Comparative Education*, Vol. 32 No 3, 1996, pp: 271-288.
- Brandt, G. L., *The realization of anti-racist teaching*, The Falmer Press, Lewes 1986.
- Campbell, J. K., *Honour, Family and Patronage, A Study of Institutions and Moral Values in a Greek Mountain Community*, Oxford University Press, Oxford 1976.
- Carr, W., *For Education*, Open University Press, Buckingham 1998.
- Castells, M., Immigrants Workers and Class Struggles in Advanced Capitalism: the Western European Experience, *Politics and Society*, Vol. 5, 1975, pp. 33-66.
- Castles, S., Miller, M., *The Age of Migration*, The Guilford Press, USA, 1998.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 4

- Cole, M., 'Brutal and stinking' and 'difficult to handle': the historical and contemporary manifestations of racialisation, institutional racism, and schooling in Britain, *Race Ethnicity and Education*, Vol. 7, No. 1, March 2004, pp. 35-56.
- Dei, G. J. S., Knowledge and politics of social change: the implication of anti-racism, *British Journal of Sociology of Education*, Vol. 20, No 3, 1999, pp. 395 - 409.
- Harper, D., Small N's and community case studies, in: Ragin, C. & Becker, H., *What is a Case? Exploring the Foundations of Social Inquiry*, Cambridge University Press, Cambridge 1992, pp. 139-158.
- Fay, B., *Critical Social Science, Liberation and its Limits*, Cornell University Press, New York 1987.
- Fleras, A. & Elliott, J. L., *The 'Nations Within': Aboriginal-State Relations in Canada, the United States, and New Zealand*, Oxford University Press, Oxford 1992.
- Gillborn, D., *'Race', Ethnicity & Education*, RoutledgeFalmer, London 2002.
- Giroux, H., Critical Theory and the Politics of Culture and Voice, in: Sherman, R. & Webb, R. (ed), *Qualitative research in education: Focus & Methods*, The Falmer Press, Sussex 1988, pp. 190-210.
- Kennendy, R., On Racial Integration, *Dissent*, Vol. 43, 1996, pp. 47-52.
- Kincheloe, J.L. & Steinberg, S. R., *Changing Multiculturalism*, Open University Press, Buckingham 1977.
- Lehmann, T., From Conflict Theory to Conflict Methodology: An Emerging Paradigm for Sociology, *Sociological Inquiry*, Vol. 44, No 1, 2007, pp. 15-28.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 5

- Majors, R., Gillborn, D. & Swell, T., The exclusion of Black children: implications for a racialised perspective, in: Majors, R. (ed.), *Educating Our Black Children*, Routledge Falmer, London 2001.
- Makedo, D. Bartolome, L., *Dancing with Bigotry, Beyond the Politics of Tolerance*, Palgrave 2001.
- Mansfield, E. & Kehoe, J., A Critical Examination of Anti-Racist Education, *Canadian Journal of Education*, Vol. 19, No 4, 1994, pp. 418-430.
- May, S., Introduction: Towards Critical Multiculturalism, in: May, S. (Ed.), *Critical multiculturalism: Rethinking multicultural and antiracist education*, The Falmer Press, London 1999, pp. 11-41.
- McLaren, P., White Terror and Oppositional Agency: Towards a Critical Multiculturalism, in: Sleeter, C. E. & McLaren, P. L., *Multicultural Education, Critical Pedagogy, and the Politics of Difference*, State University of New York Press, Albany, NY, 1995, pp. 33-70.
- Miles, R., *Racism*, Routledge, London 1989.
- Miles, M. & Huberman, M., *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*, Sage, Thousand Oaks 1994.
- Nikolinakos, M., Notes on an Economic Theory of Racism, *Race*, Vol. XIV, No 4, 1973, pp. 335-381.
- Ogbu, J., *Minority education and caste: The American system in cross-cultural perspective*, Academic Press, New York 1978.
- Ogbu, J., Variability in minority school performance: A problem in search of an explanation, *Anthropology and Education Quarterly*, Vol. 18, 1987, pp. 312-334.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 6

- Ryan, J., Experiencing urban education: The adjustment of Native students to the out of school demands of a post-secondary education program, *Canadian Journal of Native Studies*, Vol. 15, No 2, 1995, pp. 211-230.
- Simpson, G. & Yinger, M. *Racial and cultural minorities: An analysis of prejudice and discrimination*, Plenum Press, New York 1985.
- Sarup, M., *Education and the Ideologies of Racism*, Trentham Books, England 1991.
- Troyna, B., Beyond Multiculturalism: Towards the Enactment of Anti-Racist Education in Policy, Provision and Pedagogy, *Oxford Review of Education*, Vol. 13, No 3, 1987, pp. 307-320.
- Troyna, B., & Hatcher, R., Racist incidents in schools: a framework for analysis, *Journal of Education Policy*, Vol. 6, No 1, 1991, pp. 17-31.
- Van Dijk, T., Racist discourse, in: Cashmore, E. (Ed.) *Encyclopedia of race and ethnic studies*, Routledge, London 2004, pp. 351–355.
- Zachos, D., Roma, Egalitarianism and School Integration: The Case of Flampouro, *Journal for Critical Education Policy Studies*, Vol. 4, No. 2, 2006, παρατίθεται στο: <http://www.iceps.com>, ανακτήθηκε στις 6 Νοεμβρίου 2006.
- Zachos, D., Citizenship, Ethnicity and Education in Modern Greece, *Journal of Modern Greek Studies*, Vol. 27, No. 1, 2009, pp. 131-155.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Δημήτρης Θ. Ζάχος.
«Αντιρατσιστική, Αντισεξιστική και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Ρατσισμός
(1)». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS307/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Κερμανίδου Θεοδώρα
Θεσσαλονίκη, Εαρινό εξάμηνο 2014-2015

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

